

Т. В. Іванова

канд. психол. наук, доц.

Сумський державний університет, кафедра політології,
соціології та психології.

к. 710, Р.-Корсакова, 2, м. Суми-7, 40007, Україна, т. 067-377-47-15,
sociol_tanya@mail.ru

**ПРОФЕСІЙНІ ОРІЄНТАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ
МІЛІЦІЇ**

У статті аналізуються соціально-психологічні особливості співробітників КМСД в залежності від віку та стажу роботи. Описані та проаналізовані соціально-демографічні особливості респондентів. Представлені думки респондентів щодо умов ефективності роботи та проблем, що існують у системі КМСД.

Ключові слова: кримінальна міліція, професійна орієнтація, комунікативні навички, професійні цінності.

В умовах зростання дитячої та підліткової злочинності особливої ролі та значення набуває діяльність співробітників кримінальної міліції у справах неповнолітніх (КМСД). Згідно з чинним законодавством основними завданнями КМСД є виявлення злочинів, що вчинили діти та підлітки, досудова підготовка матеріалів, проведення дізнання, розшук дітей, що залишили сім'ю або спеціальні установи для дітей, розгляд заяв та повідомлень про правопорушення, вчинені дітьми, профілактичний облік дітей, виявлення дорослих, що втягують дітей у протиправну діяльність, виявлення осіб, що займаються виготовленням та розповсюдженням порнографічної продукції, взаємодія з іншими структурами [1]. Приведений неповний перелік свідчить про досить високий рівень вимог до співробітників КМСД, що включає як правові знання, так і обізнаність у сфері психології спілкування, наркології, психіатрії та багато інших вмінь та навичок. Дослідники, що вивчають діяльність співробітників КМСД, зазначають існування досить широкого спектру вимог до співробітників КМСД та підкреслюють необхідність постійного проведення спеціальних навчальних семінарів з метою покращення рівня обізнаності та практичних навичок кадрів кримінальної міліції [2]. Недостатній рівень підготовленості працівників органів внутрішніх справ негативно впливає на виконання ними професійних обов'язків [3]. Професійна неефективність може стати фактором психологічної та професійної деформації [4]. Як зазначають деякі дослідники діяльності співробітників КМСД, існує тенденція браку спеціальних знань в залежності від збільшення віку працівників міліції [5]. Таким чином, одним з важливих завдань на сучасному етапі розвитку служби КМСД постає необхідність розробки системи підвищення кваліфікації з урахуванням практичних завдань та проблем, з якими стикаються її працівники. У зв'язку з цим, як справедливо зазна-

чає Н. В. Лесько [6], постає завдання діагностування рівня компетентності, наявних знань та потреб співробітників КМСД.

Метою даного дослідження є порівняльний аналіз соціальних та психологічних особливостей співробітників КМСД в залежності від стажу роботи у системі МВС.

Дослідження проводилось у період з вересня по листопад 2010 року у формі соціологічного опитування співробітників КМСД. У дослідженні взяли участь 592 особи — працівники служби КМСД з усіх регіонів України.

У таблицях 1–5 можна побачити вікові та деякі професійні (освіта, стаж роботи) особливості респондентів.

Таблиця 1

Розподілення респондентів за віком (%)

Вік (років)				
20–25	26–30	31–35	36–40	41–45
34	36	17	7	6

Таблиця 2

Розподілення респондентів за рівнем освіти (%)

Рівень освіти			
Середня	Сер.-спец.	Вища	Наук. ступінь
1	7	91	1

Таблиця 3

Розподілення респондентів за освітою (%)

Освіта			
Юридична	Педагогічна	Психологічна	Інша
68	12	2	18

Таблиця 4

Стаж роботи у системі МВС (%)

Кількість років			
Менше 1 року	2–3 роки	4–6 років	7 та більше років
9	23	27	41

Таблиця 5

Стаж роботи у системі КМСД (%)

Кількість років			
Менше 1 року	2–3 роки	4–6 років	7 та більше років
26	37	22	15

Аналіз соціально-демографічних характеристик респондентів показує наступне:

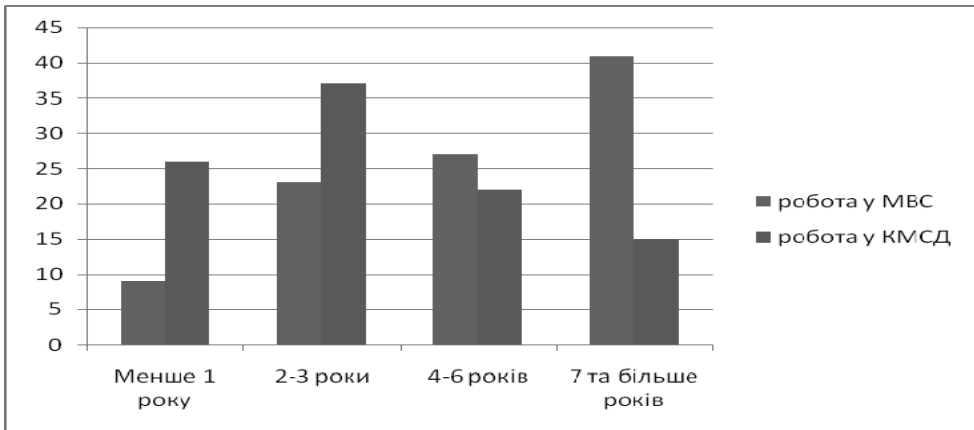
Третина респондентів є досить молодого — вік не перевищує 25 років. В цілому, у вказаній службі працюють досить молоді люди — кількість

осіб до 30 років складає 70 %. При цьому у переважній більшості вища юридична освіта. З іншого боку, майже п'ята частина респондентів — 18 % має освіту, не пов'язану зі знанням юриспруденції, психології чи педагогіки — 18 % опитаних мають економічну, інженерну освіту, фах у сфері інформатики тощо.

Існують певні відмінності у досвіді роботи респондентів у системі МВС взагалі, з одного боку, та роботи у системі КМСД — з іншого. Для кращої наочності результати представлені у вигляді діаграми, з якої можна побачити, що значна частка респондентів — 41 відсоток працює у системі МВС більше 7 років, ще 27 % — 4–6 років. З іншого боку, респонденти не мають достатнього досвіду роботи у системі КМСД — 63 % мають досвід роботи менше 3-х років, а 26 % з них — навіть менше 1 року.

Діаграма 1

Співвідношення стажу роботи у МВС та КМСД

Зрозуміло, що спеціалізація освіти має значний вплив на якість роботи. Як вже зазначалось, приблизно п'ята частина респондентів не має фахової освіти. Проведений кореляційний аналіз показав, що існує певний взаємозв'язок між віком та освітою. Для більш детального аналізу був підрахований відсоток тих, хто не має фахової освіти у різних вікових групах. Результати представлені у діаграмі 2.

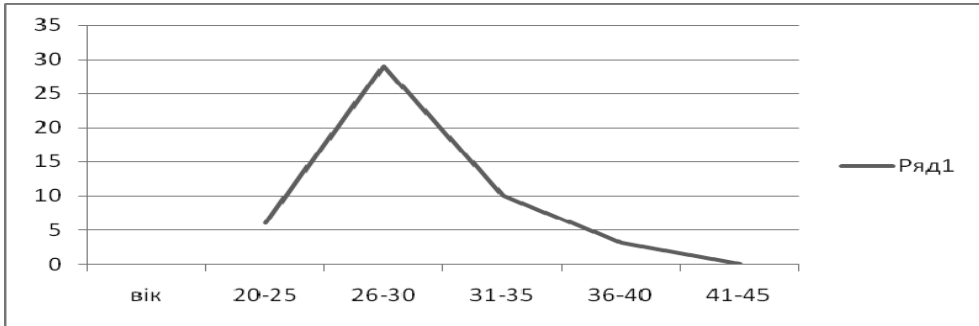
Результати Діаграми 2 досить наочні — найбільший відсоток осіб без фахової освіти знаходиться серед респондентів у віці 26–30 років. З іншого боку, як можна побачити з Діаграми 3, наймолодші за віком респонденти, переважним чином, мають юридичну освіту. Серед респондентів у віці 30–45 років найбільша частка (порівняно з групою 20–30 років) тих, хто має освіту психологічну або педагогічну.

Таким чином, аналіз соціально-демографічних характеристик респондентів дозволяє зробити наступні висновки:

1. Серед співробітників КМСД досить значна частка осіб, що не мають досвіду роботи у даній структурі.

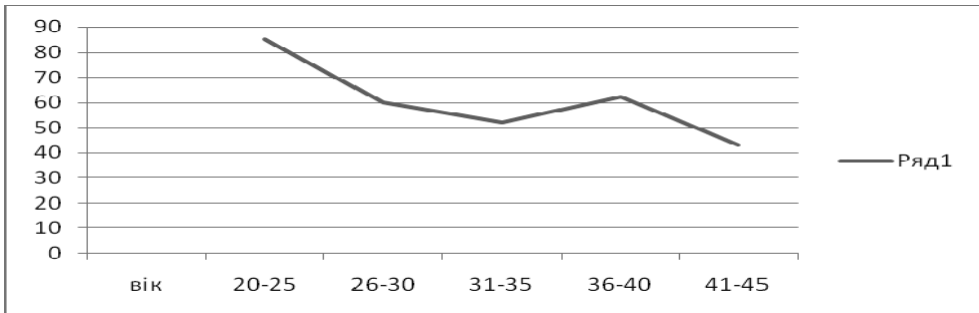
Діаграма 2

Розподілення респондентів без фахової освіти у різних вікових групах (%)

Діаграма 3

Кількість осіб з юридичною освітою у різних вікових групах (%)

2. Серед співробітників КМСД велика частина осіб у віці до 25 років, що, безумовно, створює певні труднощі у роботі з правопорушниками старшого підліткового та юнацького віку. Крім того, ці співробітники будуть мати значні труднощі у спілкуванні з батьками правопорушників.

3. Серед співробітників у віці 26–30 років найбільша частка тих, хто не має необхідної освіти (юридичної, психологічної, педагогічної).

4. Співробітники у віці 20–25 років потребують знань у сфері комунікативних технологій (спілкування з підлітками, юнаками та батьками правопорушників).

5. Співробітники у віці 26–30 років мають потребу у вивченні юридичних дисциплін, основ психології та наркології.

Головними умовами ефективної роботи кримінальної міліції, на думку опитаних, є наступні фактори:

- Знання законодавчо-нормативної бази (91 %).
- Морально-етичні якості (45 %).
- Планування та здійснення профілактичних заходів (44 %).
- Уміння аналізувати криміногенну ситуацію на місцевому рівні (41 %).

• Уміння взаємодіяти з іншими суб'єктами профілактичної діяльності (39 %). Малозначущими факторами, які не мають впливу на ефективність діяльності, на думку респондентів, є наступні:

- Знання наркології (7 %).
- Здійснення моніторингу та оцінки профілактичної діяльності (13 %).
- Знання дефектології, психіатрії (14 %).
- Наявність мотивації та професіоналізму (19 %).

Найбільш гострими проблемами у діяльності кримінальної міліції, на думку опитаних, є наступні:

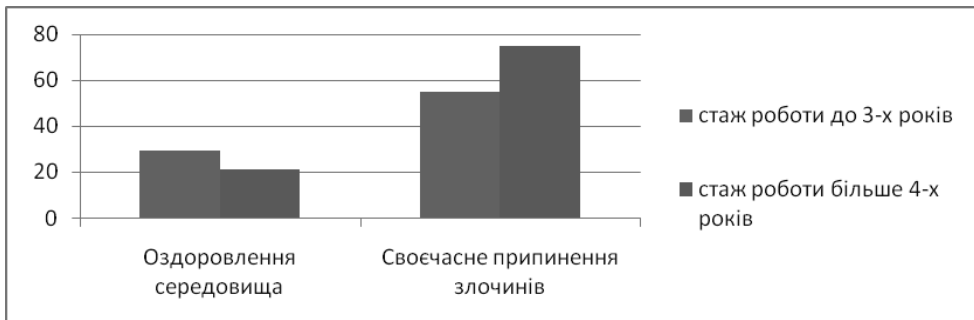
- Недостатня матеріально-технічна база (86 %).
- Великий обсяг роботи (55 %).
- Недостатній кадровий потенціал (39 %).

Більше уваги, на думку опитаних, слід приділяти роботі у наступних сферах:

- Виявлення злочинів, скоєних дітьми та підлітками (85 %).
- Виявлення дорослих, які втягують дітей у протиправну діяльність (77 %).
- Розшук дітей, що залишили родину (71 %).

У теперішній час працівники кримінальної міліції переважну увагу приділяють роботі з особами, які втягують неповнолітніх у вчинення злочинів. Крім того, вони орієнтовані на те, щоб своєчасно запобігати злочинній діяльності. Звертає на себе увагу те, що заходи з первинної профілактики (оздоровлення соціально-психологічного середовища) працівники кримінальної міліції вважають зовсім незначним профілактичним фактором. Іншими словами, співробітники кримінальної міліції у більшій мірі орієнтовані на роботу з особами, які вже скоїли злочин, а не на превентивні заходи, які могли б перешкоджати здійсненню злочину як такого. Втім, більш детальний аналіз показав, що подібна орієнтація в більшій мірі характерна для співробітників, що працюють у системі МВС більше чотирьох років, в той час як молоді співробітники (стаж роботи до трьох років) більше орієнтовані на проведення профілактичних заходів

Діаграма 5
Стаж роботи у системі МВС та орієнтація на види профілактичної роботи

Слід зазначити, що різниці між особами, що отримали різну освіту або мали різний вік, в орієнтації на різні види профілактичної роботи не було.

Найбільші труднощі співробітники міліції відчувають при роботі з підлітками (49 %) та їх батьками (38 %). При цьому більш проблемним для них є старший підлітковий та ранній юнацький вік (16–18 років). На труднощі у роботі з юнаками вказують 56 % респондентів. Складнощі у роботі з дівчатами даної вікової групи відчувають 50 % опитаних. На другому місці за складністю роботи знаходиться молодший підлітковий вік. У цій групі респондентам дещо важче працювати з дівчатами (40 %), ніж з хлопцями (36 %).

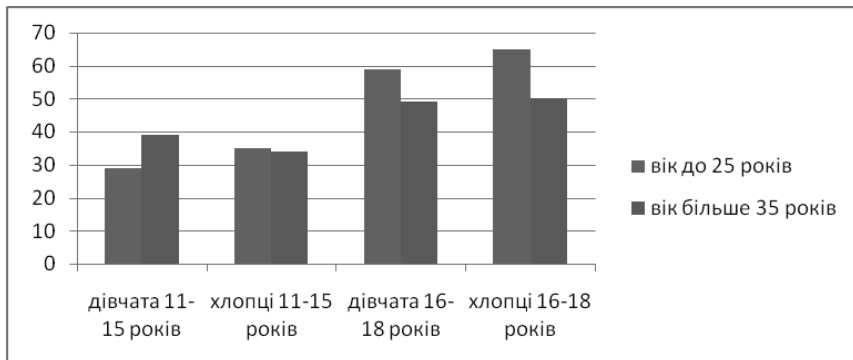
При роботі з батьками правопорушників співробітники міліції найчастіше стикаються з такими проблемами — зловживання алкоголем (37 %), небажання співпрацювати (52 %), нерозуміння складності проблем своєї дитини (47 %), надмірна агресія по відношенню до співробітників правоохоронних органів (45 %).

Опитування показало, що співробітники кримінальної міліції відчувають певні труднощі при роботі з конкретними віковими групами. Одна з причин цього — недостатні знання в галузі психології підліткового та раннього юнацького віку. Крім того, як уже раніше зазначалося, знання наркології та психіатрії не входить до числа пріоритетних факторів, які, на думку працівників даної структури, забезпечують ефективність діяльності.

Більш детальний аналіз показав, що вік співробітників КМСД має суттєве значення при роботі з дітьми та підлітками (Діаграма 6).

Діаграма 6

Співвідношення віку та відсотку тих, хто відчуває труднощі у роботі з підлітками

Молоді співробітники системи КМСД дійсно частіше переживають труднощі, працюючи зі старшою віковою групою (16–18 років). З іншого боку, співробітники більш старшого віку дещо частіше відзначають певні проблеми у спілкуванні з дівчатами 11–15 років. Отримані результати показують, що при організації навчання співробітників КМСД ефективним було б

давати дещо різну інформацію в залежності від вікових особливостей. Слід зазначити, що саме вік впливає на ефективність спілкування. Кореляційний аналіз результатів показав, що інші чинники (освіта, стаж роботи) не мали суттєвого впливу на особливості спілкування.

Досить часто опитані відчують проблеми з батьками дітей та підлітків, які теж часто представляють собою проблемну групу (агресія, вживання спиртного). Зрозуміло, що в цьому випадку для співробітників КМСД стали б у пригоді знання в області наркології і психіатрії. З іншого боку, респонденти досить часто наголошують на тому, що батьки не помічають складності проблем своєї дитини і через це не йдуть на співпрацю з співробітниками правоохоронних органів. У даному випадкові можна говорити про проблему соціального плану — недостатній престиж, а отже — недооцінку діяльності працівників кримінальної міліції на рівні масової свідомості. Зрозуміло, що зазначена ситуація не є проблемою суто системи МВС — зміна відношення до співробітників повинна формуватись як загальнонаціональна стратегія.

Виходячи з того, що співробітники кримінальної міліції досить часто стикаються з проблемою сімейного насильства, в анкету були включені питання щодо даної проблеми. Найбільш значущими критеріями, за якими опитані судять про те, що дитина піддається жорсткому поводженню, були наступні — побиття, нанесення травм дитині (85 %), сексуальна експлуатація дитини (72 %), позбавлення дитини їжі як спосіб покарання (70 %). У той же час обмеження контактів з дитиною, відсутність підтримки відносять до насильства 20 % опитаних. Крім того, 63 % опитаних вважають допустимим використання у сім'ї легких тілесних покарань з метою виховного впливу.

Представляє інтерес оцінка опитаних ситуації сімейного насильства. З одного боку, жорстокість та сексуальне насильство, як форми, що є досить наочними, виступають для опитаних явними індикаторами насильства. З іншого боку, досить велика кількість респондентів виправдовує фізичне покарання, розглядаючи його як умову виховного впливу, в той час як довірчі відносини, спілкування з дитиною, на думку опитаних, не є чинником ефективного виховання. Іншими словами, у респондентів виявилась тенденція до застосування методів авторитарної педагогіки, що базується на залякуванні і придушенні особистості. Як правило, подібні методи свідчать про безсилля вихователя та його особистих психологічних проблемах. У зв'язку з цим слід підкреслити, що існує досить велика кількість ефективних виховних методик, вивчення та використання яких могло б допомогти співробітникам КМСД підвищити ефективність професійної діяльності. Слід зазначити, що на методи авторитарної педагогіки в більшій мірі орієнтуються співробітники старшого віку. Серед респондентів у віці 35–45 років 50 % вважають допустимим використання легких тілесних покарань батьками. Співробітники молодшого віку (до 25 років) допускають таку можливість рідше — погодились з цим питанням 32 % опитаних. У цих цифрах певним чином знайшли відображення зміна ціннісних орієнтацій на рівні масової свідомості.

Таким чином, проведене дослідження показало існування певних відмінностей у потребах, пов'язаних з виконанням професійних обов'язків в залежності від віку та стажу роботи. Указані характеристики в більшій мірі впливають на комунікацію з молодими правопорушниками та їх батьками, ніж рівень або вид освіти. Одержані результати свідчать про необхідність розробки системи підвищення кваліфікації співробітників КМСД в залежності від віку та стажу роботи.

Література

1. Про затвердження інструкції з організації роботи ОВС України щодо протидії дитячій злочинності: Наказ МВС України від 28.11.2008. — № 637.
2. Мороз Л. І., Яковенко С. І. Підготовка кадрів кримінальної міліції у справах дітей *до здійснення* профілактичної діяльності [Електронний ресурс] / Л. І. Мороз, С. І. Яковенко // Збірник наукових праць Інституту Психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — С. 301–312. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pzpp/2009_11_6/301-.pdf
3. Заходи щодо підвищення рівня професійної підготовки персоналу органів та підрозділів внутрішніх справ // Іменем закону. — № 45 (5483) від 11.11–17.11.2005 р. — С. 15
4. Беца О. В. Проблеми формування психологічної стійкості майбутніх працівників органів внутрішніх справ / О. В. Беца // Наукові розробки Академії вдосконалення практичної діяльності та підготовки кадрів органів внутрішніх справ (за результатами науково-дослідних робіт у 1993 році): Матеріали науково-практичної конференції. Київ, 1–2 лютого 1994 року. — Київ: Українська академія внутрішніх справ. — 1994. — С. 296
5. Криворучко Л. С. Організація професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ до дій в екстремальних умовах : Дис. ... канд. наук: 12.00.07–2008.
6. Лесько Н. В. Профілактична діяльність у сучасних умовах підрозділів кримінальної міліції у справах дітей / Н. В. Лесько // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Львів. — 2010. — № 1. — С. 192–201.

Т. В. Іванова

Сумской государственной университет,
кафедра политологии, социологии и психологии,
к. 710, Р.-Корсакова, 2, г. Сумы-7, 40007, Украина

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ОРИЕНТАЦИЯ СОТРУДНИКОВ КРИМИНАЛЬНОЙ МИЛИЦИИ

Резюме

Изучены особенности сотрудников криминальной милиции, работающих с несовершеннолетними правонарушителями. Выявлены потребности в различных знаниях и умениях в зависимости от возраста и опыта работы. Молодые сотрудники в большей мере ориентированы на профилаттику, с увеличением стажа растет ориентация на работу с лицами, совершившими преступление.

Ключевые слова: криминальная милиция, профессиональная ориентация, коммуникативные навыки, профессиональные ценности.

T. Ivanova

State university of Sumy, Department of Politics, Sociology and Psychology,
room 710, Korsakova str., 2, Sumy-7, 40007, Ukraine

PROFESSIONAL ORIENTATIONS OF CRIMINAL POLICY OFFICIALS

Summary

The features of the criminal police officers working with juvenile offenders. Identified needs in a variety of knowledge and skills, depending on age and experience. Young employees are more focused on prevention, with an increase in length of growing focus on working with perpetrators of crime.

Key words: criminal police, professional orientation, communication skills, professional values.